

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. Váczikörut 23

hova minden küldemény intézendő.

Zsidó ~~telekezeti~~ és társadalmi hetilap.

SZERKESZTI:

SZABOLCSI MIKSA.

Előfizetési feltételek:

Egész évre házhoz küldve . . . 8 frt.—
Félévre . . . . . 4 »—
Negyedévre . . . . . 2 »—
Egyes szám ára 16 kr.

MEGJELENIK MINDEN PÉNTEKEN.

Tartalom

Szilágyi Dezső ígérete. Irta: V á z s o n y i Vilmos.
— Az Egyenlőség két új cikksorozata. — A zsidó törzs a magyar közmondásokban. III. Irta: dr. J e l l i n e k Adolf. — Sabbatai Zevi — A megezá-folt hőstett. — Zsidó magyar írók és tudósok. IV. (Dr. Goldziher Ignác) II. cikkk. Szerkeszti dr. F e l e k i Sándor. — Irodalom. — A kiházasítók. Humoros lengyel-zsidó elbeszélés. — A pesti izr. fiárvaház ünnepe. — Előfizetési felhívás. — Hazai hírek. — Külföldi hírek. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

Naptár:

Vasárnap (1890 november 2) 5651. Chesvan hó (29 napos) 19-ike. Hétfő 20-ika (Taanisz sáni). Kedd 21-ike. Szerda 22-ike. Csütörtök 23-ika. (Taanisz-chamisi) Péntek 24-ike. Szombat 25-ike. Muszaf előtt bejelentik az ujhódat (m'vorechin hachódes). Hetiszidra: Chájé Szoró.

Szilágyi Dezső ígérete.

A milyen zilált, szakadozott, minden egységet nélkülöző a magyar társadalom: szakasztott olyan a magyar házassági jog. Igen nagy választékunk van házassági jogokban; e tekintetben nincsen állam, mely megközelíthetne minket. A katolikusok számára a közönséges egyházjog, a görög keletiek részére a görög keleti egyházjog a törvény; a magyar protestánsokat a Főzsej-féle pápens kötelezi, az erdélyiekre nézve a Hármass törvény az irányadó; a zsidók házasságát az 1863. november 2-iki udvari rendelet szabályozza; az unitáriusoknak egyházi hatóságuk szab törvényt. Nagyon természetes, hogy ezen házassági jogok, melyek közt minden összefüggés hiányzik, gyakran adhatnak összeütközésekre alkalmat.

A források e különféleségéből következik aztán az a sok különbség, mely a bontó és tiltó akadályok tekintetében e különböző felekezetek közt fennforog. A katolikusoknál például az eljegyzés, a „lelki rokonság“, a „törvénytelen sógorság“ bontó akadályok; a protestánsoknál pedig ezek az akadályok teljesen ismeretlenek. Viszont a protestánsoknál a titkos házasság, a szülői beleegyezés hiánya kiskorúaknál és a csalás bontó akadályok, de ezekről meg a katolikus egyház nem tud semmit. Az oldalsági rokonság mint bontó akadály különféle alakban

szerepel a katolikusoknál, a protestánsoknál és a zsidóknál. Hasonló e változatosság ama hatóságok tekintetében, melyek jogosítva vannak az akadályok alól felmentést adni. A katolikusoknak csak a pápa és a püspök adhatnak felmentést; tehát néha megesik, hogy magyar állampolgárok jogviszonya fölött a magyar államtól teljesen idegen forum dönt. A protestánsokat Magyarországon a király és a törvényhatóságok előjárói menthetik fel, Erdélyben az egyházi hatóságok előjárói. A görög keletieknek a püspök, a patriarcha és a király adhat dispensációt, a zsidóknak a polgári hatóságok. A házassági elválás tekintetében újra a különböző elvek egész választékával állunk szemben. A katolikus egyház a végelválást egyáltalán nem ismeri, a görög keleti meg nem ismeri az ágytól és asztaltól való elválást. A magyarországi protestánsoknál 4 ok van a végelválásra, Erdélyben 6; ismét mások az elválás okai a zsidóknál és az unitáriusoknál. Csoda-e, ha e labirintusban bíróságaink néha eltévednek? Így esik meg aztán, hogy a budapesti királyi tábla nemrég egy konkrét eset kapcsán kimondta, hogy a válólevél, mely pedig a zsidó házasság felbontásánál lényeges kellék, nem okirat és bátran hamisítható. A házassági kötelék érvényessége és felbontása felett ítélő hatóságok tekintetében is nagy a gyönyörködtető változatosság. A katolikus köteléki perekben a „szent székek“ bíraskodnak, a görög keleti, az unitárius és erdélyi protestáns kö-

teléki perek egyházi bíróságok elé tartoznak; a magyarországi protestáns és a zsidó kötelelki pereket polgári törvényszékek döntenek el.

Növeli a zavart, hogy a katolikus egyház jogosítottnak tartja magát más felekezetbeliek házasságának megítélésére is és az ilyen házasságot is felbonthatatlannak tartja. Ha a katolikus hitre tért zsidó férj és a hitéhez ragaszkodó zsidó nő a törvény útján fel is bontották házasságukat, a katolikus egyház semmibe se veszi az állami bíróság ítéletét és a házasságot fennállónak tekinti. Ha már most az elvált zsidó nő új házasságra lép, akár háromszor is, de azután elvál utolsó férjétől és katolikus hitre tér, első férje kénytelen őt valósággal nevének elismerni, ha csak nem menekül katolikussá vált volt neje elől valamely más vallás karjaiba. Mind e bajokat betetőzi, hogy a keresztény felekezetek kebeléből zsidó hitre áttérni nem lehet, tehát keresztény fél zsidó féllal csak törvénytelen házasságban élhet, és hogy azok, a kik sem az úgynevezett „bevett keresztény felekezetekhez“ sem a zsidó felekezethez nem tartoznak, házasságot sem papjaik, sem polgári hatóság előtt nem köthetnek, tehát valósággal kényszerítve vannak a concubinitásra.

E sok ellenmondáson, apró és nagy igazságtalanságokon akar változtatni Szilágyi Dezső, a ki a napokban a képviselőház pénzügyi bizottságának ülésén kijelentette, hogy a házasságjog egyetemes rendezését tervezi. E kérdés, minket közelebről érdekel, mint első pillanatra látszik, mert a házasságjog rendezésével szorosán összefügg a vallásfelekezetek egyenjogúságának törvénybe iktatása, megalkotása annak az „egyetemes törvénynek“, melyet már az 1868: 53. tcz. kiállításba helyeztünk, megszüntetése az áttérési tilalomnak és amarról játéknak, melyet felekezetünk címével és közjogi helyzetével üznek.

Szilágyi nyilatkozata, bár még csak nem is érintette, mily alapon tervezi az egyetemes rendezést, a mi szempontunkból mindenesetre öröndetes. Csak hogy kijelentésének értéke nagyon összehsugorodik azáltal, a mit sietett ígérete után vetni, hogy a rendezést határozott időre nem ígérheti, hanem a kérdést majd alkalmas időben fogja szőnyegre hozni. Ez a szólam már régi jó ismerősünk. A magyar liberalizmus a nagy elvi kérdéseket rendszeresen „ta-

nulmányozni“ szokta, még pedig oly alaposan, hogy tanulmányaiival sohasem tud elkészülni. Liberalis minisztercink, ha szabadelvű reformok jönnek szóba, olyan stílusban beszélnek, mintha a miniszteri szék az örökkévalóságig biztosítva volna számukra; nem érzik, mily komikum rejlik abban, ha egy parlamentáris miniszter azt emlegeti, hogy mit fog tenni néhány év múlva, holott akkor már régóta más ülhet a helyén. Ha liberalisaink annyira szerelmesek a „tanulmányozásba“, ugy azt ajánljuk nekik; tanulmányozzák a belga liberalizmus történetét és merritsék belőle azt a tanulságot, hogy a tétovázó, féltékeny, henyélt liberalizmusban nincsen ellenállási képesség, összeomlik az első erős támadásra, mert a társadalom, melyért mitsem alkotott, közönyösen fogadja bukását. A belga szabadelvűek is örökösen „tanulmányoztak“, mig nem felriasztotta őket semmittevésükből az ultramontánok rohama és most a hatalom birtokából kivette, csendesen tanulmányoznak tovább.

De elvégre nincs teljesen kizárva, hogy a magyar liberalizmus mégis csak belekap liberalis alkotásokba. Tisztában kell tehát lennünk avval, hogy milyen állást kell elfoglalnia felekezetünknek, ha a házassági jog általános rendezésének kérdése felmerül. Egyaránt távol kell tartanunk magunkat két szélsőségtől. Egyáltalán nem zsidó érdek, mohón sóvárogni a polgári házasság után: a polgári házasság a zsidóknak egy cseppet sem kell jobban, mint a nem zsidóknak. De nem zsidó érdek ez sem, a polgári házasság ellen agitálni és egy sorban állani az ilyen irányu javaslat ellen a klérussal. Vészt-hozó hiba, valóságos önesonkítás volna az, ha a zsidóság a polgári házasságot kívánó áramlattal szembe helyezkednék. Mert ez az áramlat tagadhatatlanul a szabadelvűség áramlata és ha a zsidóság szembeállana a liberalizmussal, megfosztaná magát egyetlen támaszától. A kötelező polgári házasság be van hozva Franciaországban, Németországban, Olaszországban, Belgiumban, Hollandiában és Svájcban, a facultatív Angliában, a pótpolgári házasság Ausztriában, Dániában és Svéd-Norvéghonban, anélkül, hogy a zsidó vallásosság hátrányára vált volna. A zsidóságnak már csak azért sem lehet érdekében a polgári házasság ellen agitálni, mert általa nem vesz semmit sem jogaiából. Lényegileg ma a zsidó há-

zasság polgári házasság. Csak az a házasság mondható egyházinak, melynél az egyházi törvény állapítja meg a házassági akadályokat, egyházi hatóság dispensálhat alóluk és egyházi hatóság határoz a házassági kötelek érvénye felett. A katolikusok és az erdélyi protestánsok meg unitáriusok házassága egyházi jellegű, de a zsidó házasság, bár templomban köttetik pap előtt, nem az, mert polgári törvény szabja meg a házasság feltételeit (az 1863-iki rendelet), polgári hatóság dispensálhat és a polgári törvényszék dönti el: vajjon az az actus, a mit a pap a maga rendje szerint elvégzett, valóban házasság-e, vagy sem. A zsidó pap, valamint a magyarországi protestáns is, nem egyéb, mint az állami törvény megbízott végrehajtója és sohasem tudhatja előre, vajjon az általa megkötött házasság nem fog-e semmisnek nyilváníttatni. A polgári házasság tehát tőlünk semmit sem vesz el, csak velünk egy színvonalra helyezi a többi felekezeteket is. Sőt mi több, csak így állhat helyre eredeti épségében a zsidó házassági jog, mert a ki a polgári kötés után papi áldást óhajt frigyére, kénytelen lesz mindenben megfelelni a tiszta zsidó házassági jog követeléseinek, melybe akkor az államnak beleszólása nem volna.

De ha vesztene is felekezetünk az által, hogy a házasság nem köttetnék többé szükségszerűen pap előtt, azt bőven megnyerné azáltal, hogy egyenjogúsította végre teljesen kimondatnék és megszűnnék végre a tragikomikus vita: vajjon „bevett,” vagy „elismert” vallás vagyunk-e. Mert a házassági jog általános rendezésének előfeltétele a vallásszabadság, ama elv érvényesülése, hogy az állam felekezetnélküli közönség, melynek kebelében, és melynek alárendelve minden felekezet egyenlő jogokat élvez, ha hitelveti nem ütköznek össze az állam törvényével. Az az állapot, mely ma uralkodik, nem méltó modern államhoz. A vallási kényszer középkori elv ma nálunk még érvényben van, csak hogy újabb, tetemesen bővített kiadásban. Az u. n. „bevett keresztény vallásfelekezetekhez” tartozók ma az uralkodó nézet szerint nem léphetnek ki a „bevett keresztény felekezetek” keretéből, tehát nem térhetnek sem zsidó hitre, sem be nem vett keresztény hitre. Hogy mily rettenetes eredményeket teremt ez a helyzet, azt láttuk nemrég, midőn egy Str. nevű jámbor zsidó házasságát, melyet a maga rendje szerint a dohány-utcza templomban kötött, érvénytelennek nyilvánított-

ták, mert Str. gyermekkorában megkereszteltetett; hogy ezáltal Str. négy gyermeke vált törvénytelené, az nem bántotta hatóságaink nyugodt lelkiületét.

Csodálatos dolog ez az áttérési tilalom; — egyre emlegetik, de elfelejtik mindig hozzátenni, hogy min alapszik. A kik e tilalmat az 1863:53 tcz. 1. paragrafusára alapítják, tévednek. A jogállamnak az az elve, hogy minden meg van engedve, a mi nincs egyenesen tiltva. Az 1868:53. egyetlen szakasza sem tiltja a zsidó hitre való áttérését. Abból, hogy a 1868:53 tcz. csak a „bevett keresztény vallásfelekezetek” közt történő áttérést szabályozza, csak az következik, hogy az áttérés a „bevett keresztény vallásfelekezetek” és a zsidó közt minden szabály korlátja nélkül megtörténhetik. Ha pedig a rendőrállam elvét valljuk, hogy minden meg van tiltva, a mi nincs egyenesen megengedve, akkor vonjuk le ebből mindkét oldalról a következményeket: akkor a zsidónak sem szabad áttérni a „bevett keresztény vallásfelekezetek” kebelébe, mert nincs egyetlen törvény sem, mely ezt nekik határozottan megengedné és az 1868:53. éppen olyan kevésbé szabályozza a „bevett keresztények” áttérését a zsidó hitre, mint a zsidókat a „bevett keresztény felekezetekbe”. Ez annál inkább áll, mert a magyar liberalizmusról fel nem tehető, hogy a zsidóknak több szabadságot akart volna adni, mint a „bevett keresztényeknek,” pedig a zsidók határozottan előjogot élveznek, ha nekik szabad más hitre áttérni, a keresztényeknek pedig nem. Ebben az előjogban annál kevésbé szabad minket részesíteni, mert az 1867:17. tcz. csak azt mondja ki, hogy „a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlása tekintetében egyaránt jogosítottak” vagyunk; ha tehát a „keresztény lakosokat” az áttérés „polgári joga” nem illeti, minket sem illethet meg.

Az áttérésitilalom teoriájának kíséretében szokott felmerülni a mi sokat hányatott czimkérdésünk is. Az 1885:7. tczben megalkotott főrendiházi reform alkalmával azzal az ürügygyel zárták ki a zsidóságot a főrendiházi képviseltetésből, hogy a zsidó nem „bevett,” csak „elismert” felekezet. A czim jelen esetben nem mellékes, mert a czimből következik a jogállás. A zsidóság minden ellenkező állítás dacára bevett felekezet. A kik ez ellen az 1866:53. tczikket hozzák fel, azoknak ajánljuk, hogy olvassák-el legalább a törvény czimét „A törvényesen

bevett keresztény vallásfelekezet viszonyosságáról“, és ha szokatlan volta miatt nehezükre is esnék, próbáljanak egy kissé gondolkodni. Miért áll e törvény homlokán a „törvényesen bevett“ után még a „keresztény“ szó is, holott az 1848:20. és a kolozsvári 1889:9. tcz. csak egyszerűen „e hazában törvényesen bevett“ felekezetekről beszél? Azért, mert az 1867:17. által időközben egy zsidó bevett felekezet létesült és ezzel szembe kellett helyezni a keresztény bevettek; ha ez nem volna így, akkor a törvény nem szólna a „törvényesen bevett keresztény vallásfelekezetekről“, hanem egyszerűen a törvényesen bevett felekezetekből. Az „elismert“ kifejezés a büntető törvénykönyvből származik, mely 131. és 132. §-ban különös védelmébe veszi az „állam által elismert felekezetek“ szertartásait és papjait. Csakhogy e szakaszok alapján nemcsak mi vagyunk az „állam által elismert“ felekezet, hanem a keresztény felekezetek is; ez a cím tehát minket csak annyiban illethet meg, mint őket.

De bármint is legyen, a mi célunk nem az, hogy a privilegizált felekezetek sorába felküzdjük magunkat, hanem az, hogy egyáltalán megszűnjék minden felekezeti privilégium. Vallásszabadság: ez legyen jelszavunk küzdelemünkben. Vallásszabadság: ez minden házassági jogi reform alapja. Ezt még

csak tanulmányozni sem kell, mert minden tanulmányozás nélkül is belátja feltétlen szükségét az ész, követeli az ember fogalma.

Vázsonyi Vilmos.

Az Egyenlőség két új cikksorozata.

Kedves meglepetést szerzünk lapunk barátanak, midőn hírül adjuk, hogy lapunknak már jövőheti számában két új cikksorozatot nyitunk meg, mely bizonyára öröme fog válni mindazoknak, kik az Egyenlőségnek. a magyar zsidóság ezen egyetlen magyar hetilapjának folytonos emelkedését, minden hódítását meglelégedéssel veszik tudomásul.

Dr. **Kunoss Ignác**, egyetemi m. tanár, a kereskedelmi akadémián a török nyelv tanára, a fiatal magyar tudósvilág ezen egyik legkiválóbb és legtehetségesebb tagja, ki a magyar tudományos akadémia megbízásából 4 évig tartózkodott Konstantinápolyban, illetve a Balkán-félsziget és Kisázsia számos községeiben, hogy a török dialektusokat és a különféle törzsek népéletét tanulmányozza, a mely feladatnak a fiatal tudós oly ritka fényes sikerrel felelt meg, — a kisázsiai zsidókról és a köztük fennálló kevéssé

A zsidó törzs magyar közmondásokban.

Irtá: **Dr. JELLINEK ADOLF**

bécsi hitszónok.

III.

A szent asszony.

«Zsidónak is szent asszony a Mária»

Ezen példaszónak elolvasása nem elég a helyes méltatáshoz; valami tösgyökeres magyar fiura kell gondolnunk és abban a pillanatban meglesnünk, mikor ezen közmondás használatára ráfanyalodik. A magyar jót pödör a sudár bajuszán, hamiskodó képet vág és tréfás, kötelekedő hangon mondja: «Zsidónak is szent asszony a Mária.»

Mi ennek a nyitja? Hogy jut a zsidó, a szigoru monotheista, ahhoz, hogy Máriát szentnek nyilvánítsa és tisztelje? A magyar belenyul a zsebébe, kiveszonnán egy Körnőczbányán magyar aranyból vert «sárga csikót», rámutat az egyik felén levő Mária-képre és jóízűen kaczagva így szól:

— Lásza kigyelmed, ez a Mária még a zsidónak is szent asszony; szereti, böcsüli és bomlik utána. — A magyar ilyen módon bizonyítja, hogy a zsidó szereti a pénzt. Hát biz ez sokkal tréfásabb és kevésbé sértő,

mint a németnek azon mondása, hogy: «A zsidónak legkedvesebb színe a sárga», avagy az a muszka példaszó, hogy »A zsidó él-hal a sárga színért.« Ezen és más népek hasonló példaszavának az a veleje, hogy a zsidó szereti a pénzt. — És a nem zsidók? Talán bizony valamennyien szegénységet fogadtak és a fülöknek csak a Wagner muzsikája iránt van érzéke, nem pedig az arany csengése iránt is? Az arany — felekezet nélküli istenség, vagy, hogy a magyarral szóljak: szent asszony Mária, a ki előtt az emberek valláskülönség nélkül meghódolnak. És kultusa napirenden marad mindaddig, míg nem győzedelmeskedik azon társadalmi rend, mely megszünteti a pénz értékét és a munka jutalmát mindenkinek természetben, vagy az ipar termékeiben szolgáltatja ki.

Ugy vélem, nem végzek fölösleges munkát, midőn a zsidónak ezen jellemzését jobban megvilágítandó, a számokat, valami pénzügyminister jártassága és számitása nélkül csoportosítva, mindenekelőtt egy zsidó költségvetést ütök össze.

A zsidónak pénz kellett a zsidó adóra, a fejadóra és a középkori törvényhozásnak még, tudj' isten, mi mindenféle adójára.

ismert szektákról, egy nagyérdékű hosszabb cikksorozatot tesz közzé lapunkban, melyre már előre felhívjuk tisztelt olvasóink figyelmét.

Nagyjelentőségű egy másik cikksorozat, helyesebben vállalat, melyet szintén lapunk legközelebbi számában indit meg **Makai Emil**, az ifju költő, kit mondhatni már mint gyermeket homlokon csókolt a muzsa és a magyar zsidóság leghivatottabb vallásos dalnokává avatta. Nálánál, a fényes tehetségű magyar poétánál senki sem hivatottabb arra, hogy a megbecsülhetlen költészeti kincseket, melyek a spanyol zsidó klasszikusokban: Juda Halévi, Gabirol, Ibn Ezra, Alcharizi, Nagdilai, Ibn Giáthban rejlenek, a magyar közönség számára egész utólérhetlen ragyogásában hozzáférhetőkké tegye. Hétről-hétre be fog mutatni a hallhatatlan spanyol zsidó lantosokból egy, vagy több verset, melyet szerző — és ez az, mire oly kevesen képesek — egyesesen a héber eredetiből fordít és ép oly felesleges magyar formába önt.

Makai Emil magasztos feladathoz lát; az ősök szent nyelvén írt remékeket a haza szent nyelvén mutatja be, és mesteri keze alatt magyar remékekké válnak, mik, a héber költészet gyöngyei voltak.

A szerkesztőség.

Pénz kellett neki a befolyásos nem-zsidók megnyerésére és az intoleráns törvényhozás végrehajtó közegeinek meglágyítására.

Pénzre volt szüksége a saját kultusához, melyet egymaga ápol, szegényei számára, kiket egy maga istápol és vándorló, meg menekülő hitrokonai számára, kiknek testvéri segílyt kellett nyujtania.

Kellett és még most is negyon sok pénz kell neki gyermekei nevelésére és tanittatására. A zsidó házaló a szó teljes értelmében magától vonja meg a falatot és fáradhatlan a pénzkeresésben, hogy táplálja, ruházza, kitanittassa gyermekeit, hogy ismeretekkel ellátva szebb életpályát biztosítson nekik, mint aminőt ő választhatott. Nem lehet oly zsidóra akadni, ki az »idei« mellett ül, poharat pohár után hajt fel és mellette néhány adag husételt fogyaszt el, míg gyermekei mezitláb csatangolnak és mentül előbb elvonatnak az iskolától, hogy betevő falatjukra néhány garast megszezzenek.

A zsidó szerette és szereti a pénzt, mert általa nyeri meg a nem zsidók kegyét és a sziveslátást. A tudományok emberét, az író, a tudóst, a természetvizsgálót, a bölcselkedőt, a legtehetségesebb tanárt el-

A megczáfolt hőstett.

— Jeles forrásból vesszük a következő levelet. —

Nagyrabecsült Szerkesztő ur!

Egy barátomtól megtudtam, hogy a fővárosi magyar sajtó egy részében egy nyilatkozat jelent meg, mely tagadásba veszi, hogy a honvéd, ki Czibakháza közelében az egy osztrák csapat által fogságba ejtett gróf Leiningen tábornokot nagy hősiességgel és saját élete veszélyeztetésével az ellenség kezéből kiragadta — *Kohn* Zsigmond, vagy egyáltalán zsidó lett volna, mint azt a vértanúk szobra leleplezése alkalmából az »Arad és Vidéke« után a lapok említették, és a mint ezt, ha jól emlékszem, az Egyenlőség is (f. évi okt. 10-én megjelent 41-iki számában — Szerk.) közölte. — Különös, hogy ugyanazon napon, melyen a czáfoló nyilatkozatról értesültem, egész véletlenül egy, *Klapka* György tábornok kezéből származó emlékiratot olvastam, melyben Komárom hires védője minden részében, csak hogy még sokkal bővebben megerősíti a *Kohn Zsigmondról* szóló közleményt, és hozzáteszi, hogy Leiningen gróf, a történetek után valahányszor elment a hős *Kohn Zsigmond* csapatja előtt, a tábornok szalutált megmentőjének, ki nemcsak a cserleveses hadiérmet nyerte tettéért, de tisztli rangra is emelték.

nyomják, és nagyon sűrűen emlékeztetik arra, hogy ősei a héber patriarkák voltak — ellenben a gazdag zsidónál kézzől kézre adják a kilincset, szívesen megülnek terített asztalánál, házimulatságainál mint belső titkos tanácsosok, vagy mint a műbarát pártfogoltjai szerepelnek; feleségé telhalmozzák a legkeresettebb udvariasságokkal, leányait a Grácziak legközelebbi rokonainak nyilvánítják — nos hát, ne szeretné a pénzt? Oh, nemsemita urak! jobban szeretik, bücsülik, tisztelik önök a pénzt, mint a zsidó; a pénz az universális szer az önök elzárkozottsága és előítéletei ellenében. Arany kules szolgál az önök szívaihoz, termeihez ódivatu szekvénycihez, melyekben elsárgult törzsfáikat tartogatják.

Járjanak egyszer jó példával elől, ítéljék oda az élet nemes javainak, a szellem nagy adományainak a példás erkölcsü életnek a pályabért, ugy a zsidók tanulékony tanítványaikká válnak és a pénzt ép oly kevésre fogják becsülni, mint önök jómaguk. A mi korunk hegypárti szónoklataiban, uraim, nemsemita uraim, önöket a pénz farizeusainak lehet nevezni!

(Folytatása következik.)

Az említett emlékiratot Klapka tábornok dr. Kohn Sámuel, a tudós pesti rabbi, kérésére szerzette mintegy 8 hónappal ezelőtt, Dr. Kohn tudvalevőleg megírta a zsidók történetét Magyarországon a honfoglalástól a mohácsi vészig. A mű második részével, mely az 1868—9 zsidó kongresszusig fog terjedni, a jeles szerző egész a szabadságharcig jutott; s hogy hitelt érdemlő adatok nyomán megállapíthassa, mennyiben vettek részt a magyarországi zsidók a szabadságharcban, felkérte többek közt a nevezett nagynevű tábornokot is, állítaná össze számára a zsidók részvételére vonatkozó mindazon adatokat, mikről hivatalosan tudomása van. Klapka készséggel teljesítette a rabbi kérését és ennek eredménye az általam elolvasott emlékirat, mely Kohn Zsigmond zsidó káplár hőstettéről és kitüntetéséről elég kimerítően emlékszik meg.

Megjegyzem, hogy Kohn Zsigmond bravourjáról egy magas állást elfoglaló fővárosi kitűnőség is tett előttem említést, ki a szabadságharcban Leiningen alatt szolgált; szerinte a zsidó káplár czibakházi hőstettének hirtelenséggel szájról szájra járt az egész ezredben.

Sabbatai Zevi.

(Folytatás.)

Sabbatai Zevi halálával nem pusztult el a sabbatiánus hit. Új meg új apostolai támadtak, akik felhasználva a könnyen hívők seregét, olyan mozgalmat támasztottak a zsidóság kebelében, melyhez fogható a történelem csak Barkochba koráról jegyzett fel.

A sabbatiánus hit új rajongói, bemoeszkoltak minden velük érintkezőt, de meg volt az a jó tulajdonságuk, hogy felkavarták a pállott vizet, és, hogy kép nélkül szóljunk, felrázták a zsidók között lábra kapott gondolat híján szükölködő mindennapiságot és a sok eredménytelen tudóskodásban eltompult és ellanyhult rabbinusok között bizonyos szenvedélyességet és érzékenységet honosítottak meg.

Sabbatai halála után egyik híve, Daniel Israel Bonafoux, egy tudatlan smyrnai kántor, tartotta a lelket az elhunyt messiás hitében mindenféle káprázattal. Majd valami magától mozgó tüzgömből, majd egy hangról ábrándozott, mely azt hirdette Sabbatai él és örökké fog uralkodni. A smyrnai hitközség pénze ugyan keresztülvitte a khadinál, a városból való száműzetését, hanem Daniel Israel azért a város közelében egy kis (Kasába nevű) városban megvette magát és a szektát a hitében való kitartásra tüzelte.

Segítette ebben a tripolisi Abraham Mihály

Zsidó magyar írók és tudósok.

Szerkeszti és írja: dr. Feleki Sándor.

IV.

Dr. Goldziher Ignác.

— Második czikk. —

Goldziher tudományos munkásságára rá lehet mondani, hogy egyik munkát a másik után írja, értve alatta dolgozatainak egymásután való gyors megjelenését, nem pedig azt, — a mi nálunk Magyarországon az ugynevezett «tudományos» munkáknál nem épen ritkaság — hogy munkáját egy más szerző munkája után írta. Ő nem tartozik a szoba tudósok közé. Saját tapasztalatait, a helyszínen eszközölt buvárlatait tárja elénk, mi alatt sok vitás kérdést egészen új szempontból világít meg.

Legnagyobb és legkiválóbb művei: *Az Iszlám*, mely 1881-ben a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában jelent meg. *Der Mythos der Hebräer und seine Entwicklung*, mely 1876-ban Lipszéban németül és Londonban angolul látott napvilágot. E műve nagy feltűnést keltett a tudós világban, mert egészen ösmeretlen adatokat foglal magában. *Beiträge zur Geschichte der Sprachgelehrsamkeit bei den Arabern*, melyet Bécsben adott ki három kötetben 1871-73-ig. *Die Schule der Zäberiten*, mely 1883-ban Lipszéban jelent meg. 1888-ban bocsájta közzé egy monumentális művének első kötetét: *Moham-*

Cardoso, aki ezen a szintéren újra felütötte a fejét. Dühöngései miatt Tripolisban kiadták neki az utat és Olaszországban, ahol előbb élt, nem tudott zöld ágra vergődni. Á livornoi község előjárói a szó teljes értelmében fogva tartották addig, míg a legközelebbi hajó Levante felé elvitorlázott, hogy a zsidókkal ne érintkezhessek és szélhámosságával törbe ne ejtse őket. Cardosót aztán kényszerítették, hogy családjával hajóra szálljon és így került Smyrnába. Itt egy egész kis sabbatiánus felekezeti gyülekezetre akadt, mely melléje állt, mivel tudományos műveltsége, képzettsége és ékesszólásával fölöttük állott. Daniel Bonafoux kivül párthivévé szegődött Ábrahám Jochinínak *Eleazár* nevű Damaskusi származású testvére, továbbá a magyarországi kis martoni *Izsák Askenasi*, *Mardochai Askenasi* és még mások.

Cardoso itt mindenféle tévtan kapcsán Sabbatai Zevi utódjaként szerepelt, hihetetlen szélhámosságot üzött, ellátogatott a sirokhöz, hogy az elhunyt szellemtől szerezzen inspirációt és hogy általuk hirdettesse teoriáit. Ez, amint már említve volt, abban állt, hogy két isten van, az egyik az első ok, megfoghatatlan, akarat nélküli és a világegyetemre befolyástalan, és a másik *Izrael istene*, amannak kiküldöttje, a világ tulajdonképeni megalkotója és a zsidó népnek törvényhozója, akit egyedül kell imádni.

A smyrnai rabaik azonban meglámadták eszeveszett

medanische Studien ezimmel, Halle, Niemeyer kiadása Nagyszámú dolgozatát feljegyezni, nem tartozik egy szűk keretben mozgó életrajz feladatahoz s azért csak egy-néhánynak felsorolására szorítkozunk: *Zur Charakteristik Gelâl-al Din al Sagûtis und seine literarische Thätigkeit.* Ez a bécsi tudományos akadémia kiadásában jelent meg 1874-ben. *A nemzetiségi kérdés az araboknál.* Kiadta a Magyar tudományos akadémia, 1873-ban. *Beiträge zur Literaturgeschichte der Shia und der sunnitischen Polemik.* Bécs. 1874. *A nap és hold nevei a sémi nyelvekben.* 1874. *A sémi nép és hazájáról és vándorlásáról.* 1874. *Zur Geschichte der Etymologie des Namens Nich.* 1874. *Linguistisches aus der Litteratur der mohammedanischen Mystik.* 1874. *Ali ben Maimun al Magribi und sein Sittenspiegel des östlichen Islams.* 1874. *A nyelvtudomány története az araboknál.* 1879. *Über mohammedanische Polemik gegen Abl-al-Kitáb.* 1878. *Az összehasonlító vallástudomány módszere.* Ebers »Aegypten in Wort und Bild« nagy művében az aegyptomi mecsetek, szentek sírjainak és a tanügynek leírása. *Mohammedán főiskolai élet. Ujabb mythologiai drámatok.* 1879. *Mohammedanische Traditionen über den Grabort Josuas.* 1879. *Adalékok a keleti tanulmányok magyar bibliográfiájához a múlt században* 1880. *Az iszlám építkezési emlékei kapcsolatban a mohammedán világnézettel.* 1880. *A talmud és midrás grammatikájáról.* 1880. *Über jüdische Sitten und Gebräuche aus mohammedanischen Schriften.* *Polyandry and Exogamy among the Arabs* London, 1881. *Le culte de saints chez les Musulmans.* 1882.

Kritikai értekezés a vulgaris arab nyelvtan köréből. 1882. *Beiträge zur Erklärung des kital Fibrist.* 1883. *Teleki Mihály erdélyi kanczellár és Leusden János utrechti tandr.* 1883. *Arabische Beiträge zur Volksetymologie.* 1888. *Altarabische Wiegen- und Schlummerlieder.* *Legujabb felfedezések Afrikában.* 1887. *Über Geberden und Zeichensprachen bei den Arabern.* 1887. *Le sacrifice de la chevelure chez les Arabes.* 1887. — Irt ezeken kívül számos tudományos folyóiratban, így a *Nyelvtudományi közlemények*, *Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft*, *Magyar Tanügy*, *Egyetemes philológiai közlöny*, *Protestans tudományos szemle*, *Geiger*, *Grätz*, *Kobak* és *Berliner* a zsidók történetével foglalkozó folyóiratai hoztak tőle jeles dolgozatokat.

Ezen nagyszabású munkásságáért a Magyar Tudományos Akadémia még 1876-ban levelező tagjául választotta s ő helyét *A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval* című értekezésével foglalta el. De kérdjük, vajjon nem megszégyenítő-e a hazai viszonyokra, hogy egy a tudós világ által a keleti nyelvészet terén első rangú tekintélynek elismert férfit még most sem rendes tagja a tudományos Akadémiának? Kérdjük, mivel jutalmazta meg az egyetem huszonegy évi magántanársága alatt kifejtett tudományos munkásságát. Talán azzal, hogy még rendkívüli tanárrá sem lett, holott a prágai egyetem csak két év előtt ismételtén hívta meg a keleti tanszékre.

tanait, halállal fenyegették és Sabbatai Zevi szülővárosának elhagyására kényszerítették. Innét Konstantinápolyba ment, hova smirnai hivei is követték és itt egy gazdag ember fiának jóvoltából — ki őt atyja tudtán kívül segítette, éldegélt; folytatta esztelenségeit, sőt *Ajub Anozar*, mohamedan szentnek és *Ibrahim* szultánnak sírján imádságokból és halotti fogadalmakból (tikkun) kabbalisztikus ceremoniát rendezett oly célból, hogy Ibrahim szultán uralkodó fia, IV. Mohamed, előtt megjelenjen és meghagyja neki, hogy Cardoso és hiveit védelmezze. Mindazonáltal, midőn pártfogója Sámuel, aki miatta adosságokba verte magát, a jóslások daczára is meghalt, Konstantinápolyban nem tudta magát tovább tartani. Cardoso ily módon folytatta üzelmait Drinápolyban, Rodostón, a görög szigeteken és Candiában, majd messias, majd orvos képében. Irt a messiás birodalmának közelségéről és teosoficus-dualisticus teoriájáról számos munkát, csinált adosságokat, kabbalistikus gyülekezeteibe belevonta az asszonyokat is és késő vénségeig erkölcstelenül élt. Végre is a palestinai kabbalista városban, Safetben akart megtelepedni; de a zsidó község vezetői kitiltották a város területéről.

Erre, már jó idős korában, újra Egyptomba ment, megnyerte *Kasa* Mohamed pasa kegyét, akinek udvari orvosává lett és utoljára is a saját unokaöcsese — aki azt hitte, hogy őt nagybátyja miatt mellőzték — leszurta

De az ő halálával sem szűnt meg a szemfényvesztés, mert munkái, melyek esztelenség és bölcsesség vegyülete, sok olvasóra találtak és feltűzelték a kedélyeket.

Ábrahám Mihály Cardoso a zsidó valláshoz legalább hü maradt — Sabbatai Zevit nem tisztelte istenemberként, sőt küzdött ezen istenkáromlás ellen és nem tért át a mohamedán hitre. Profétája azonban, Daniel Israel Bonafoux, valószínűleg a szmyrnai rabbi üldöztetése folytán Mohamed zászlója alá menekült.

De sokkal mélyebbre hatott egy vándor sabbatánustérítőnek a rajongása (1679—1682), mert átszármozott Lengyelországba, hol több táplálékra és nagyobb szívósságra talált. A *kismártoni* származásu *Mardochai* a renegátnak, halála után is, hive maradt. Ő, aki tanítványa volt Nathannak és pártszele Cardoso-nak, aki a keletről visszatért hazájába, kinek megnyerő alakja és tiszteletet parancsoló arezvonásai voltak, nagyon sok önsanyargatást birt el és akár 11 napig is elkoplalt egyfolytában. Magyarországon, Morva- és Csehországban a megtérés és töredelmesség meggyőző erejével hirdette a tévtanokat, mint egy Vicente Ferrer.

(Folytatása következik.)

Annál jobban esik nekünk konstatálhatni a fényes kitüntetések, melyekkel a külföld ismerte el érdemeit. Még bizonyára sokak emlékezetében van az a fejedelmi kitüntetés, mely őt a múlt évi stockholmi orientalista kongresszuson érte. A lapok akkor részben elferdítve adták a tényeket, de mert különben is érdekes világot vetnek Goldziher jellemére, adjuk az ott történeteket. A svéd király egy évvel a kongresszus megtartása előtt pályázatot tűzött ki két témára: az arabok mivelődés-történetére Mohammed fellépése előtt és az összehasonlító szemita nyelvekről szóló munkákra. Goldziher, bár ép ekkor irt az első tárgyról, nem pályázott. Mindazonáltal az ő művének és a híres strassburgi *Noeldeke* munkájának ítélte oda a kongresszus összes ülése, a számos pályázó daczára, az 1600 aranyos érdemjeleket. Az ünnepélyes összes ülésen Landberg Caro gróf nyújtotta át az ünnepeltnek az érmekeket, s midőn Goldziher felé fordult, így szólt: »Tizenhét évvel ezelőtt Damaszkuszban egy fiatal magyarországi tudóssal találkoztam, a ki kitünően beszélt arabul; a bazárookban, a boltokban, a kávéházakban, mindenütt láthattam. Mint kedvelt tanítványa a fájdalommal nélkülözött Gekh, lipesei tanárnak, méltó volt mesteréhez és új látóköröket nyitott az iszlám nyelvét, varázsát és irodalmát illetőleg. El volt ragadtatva az arab nyelvtől, melyben rendkívül jártas volt; *mélyebbre hatolt az iszlám titkaiba, mint bárki más*, de azért ritka szerénysége valóban feltűnő volt. A budapesti Holló-utczában levő csendes otthonából *mesterművet mestermű után küldött nekünk*. Csak nemrég tett közzé egy munkát a praeiszlamita arabokról, mely ép oly eredeti, mint a mily fényesen van megírva. A tudomány e férfianak, az arab disciplinák mesterének ítélte oda ő felsége a nagy aranyérmet. Uraim! Mindnyájan többé-kevésbé ismerik Goldziher ur életét, állását, tudják, hogy sohasem fordulnak tudományához anélkül, hogy szinarany leletekre ne akadnának. Nyílt barátságos jelleme, jóakaratu kritikája nem csak hazájában szerzett neki valódi barátokat, hanem minden országban, hol tisztelik a tudományt. Felkérem Goldziher urat, hogy lépjen elő és ő felsége kezéből vegye át a jutalmat, melyet neki megítéltek. Szébb kitüntetés nem érhetne a jeles orientalistát, mint eme magasztaló szavak, melyeket a svéd király és ötszáz, a világ minden részéből összegyűlt nyelvész jelenlétében, hozzája Svédország legkiválóbb tudósa, Landberg gróf intézett. -- A kongresszusról a *Pester Lloyd*-nak Goldziher küldötte a tudósításokat, de az ő kitüntetését egy szóval sem említé meg. *Müller* Miksa, a hirneves nyelvész, értesítette a *Pester Lloyd* olvasó közönségét e fényes sikerekről. Megjegyezzük, hogy a kongresszuson való részvételre maga a svéd király hívta meg Goldziheret és Stockholmban a király vendégszeretetét élvezte.

Ezen pályadíjjal együtt a svéd király az első osztályu Vasarendet adományozta a tudósnak. Birja azonkívül már évek óta a Medsidje rendet, melyet azonban oly óvatosan rejteget fiókjában, hogy senki sem tud róla. E rendjellel való kitüntetéséhez egy érdekes kis epizód fűződik. A múlt év tavaszán a tudósnak holló-utczai otthonába egy érdekes vendég kopogtatott be: Landberg Caro gróf, kiról már volt szó cikkünkben. Keleti utjáról visszatérve felhasználta a kínálkozó alkalmat régi barátjának és egykori lakótársának meglátogatására. Ebéd közben Landberg gróf a házigazdát mint — lovagot köszöntötte fel. Goldziher, ki az egészet csak tréfának vette, jóízűt nevetett, de a gróf kivett zsebéből egy disztesen kiálított fermánt és a Medjidje rendjellel együtt a következő szavakkal adta át Goldzihernek: «Abdul Hamid szultán őfelsége küldi neked, a keleti tudományok kiváló bajnokának, e kitüntetést. Megérdemled, mint senki más. Én ama-gam számára azt a kitüntetést kértem ki, hogy én adhassam át neked az annyira megérdemlett rendjellel.» Landberg grófot ugyanis a török udvarnál való időzése alkalmával felkérte a szultán, nevezzen meg neki a tudósvilág ismert orientalistái közül egynéhányát, kiknek a Medjidje rendjelt adományozni óhajtja. Landberg gróf erre négy tudóst nevezett meg: két ázsiait és két európaít. Ez utóbbi kettő Noeldeke a nagynevű strassburgi tanár és Goldziher. Goldziher ezenkívül disztagja a leydeni keleti társulatnak és tagja számos tudományos intézetnek.

Hogy mindezeket Goldziher Ignácrról, a jeles tudósról elmondottuk, azért bizonyosan meg fog haragudni Goldziher Ignác, a tulszerény ember. Mikor e lapok szerkesztője hozzája fordult életrajzi adatok végett, azokat megtagadta, mert félt tőle, hogy megdicsérik. Egy darabig tán azon nyugodt tudatban járt-kelt, hogy elhárította a veszedelmet fejéről. Hiszen nem tudta mily merényletet intéztünk az ő — szerénysége ellen.

Irodalom.

JUDIT. Regény két kötetben. Irta: Dr. **Singer Mihály.***)

Hirsch Móricz báró budapesti jótékonyági irodája derék titkárának e napokban megjelent ezen újabb regénye, melyhez *Agai* Adolf írta a bevezető sorokat, több helyen foglalkozik a zsidóság helyzetével a nem zsidókkal szemben, a mely alkalmakkal több oly dolgot mondhat el regénye főhősével, az öreg Reich Bernáttal, melyek, ha mindjárt bizonyos fényes mintákra, (majd Lessing Nathánjának, majd Shakespeare Seylokjának szavaira) emlékeztetnek, mégis elég eredetiek és a nevezett remekírók ismerői is nem egy új és megkapó részlettel találkoznak a könyvben,

*) Megrendelhető szerzőnél: Budapest, Erzsébet-körút 44. szám. Ára 1.50 kr.

melyek azt zsidó felekezeti szempontból is derék munkaként tüntetik fel.

A regény meséje röviden ez:

Reich Bernát, a roppant mód vallásos kenderesi házaló zsidó egyetlen leánya, Judit, szájából megtudja, hogy szerelmes Rónay Andorra, a kenderesi földesur egyetlen fiába. Ez a felfedezés borzasztó hatással van az öreg Bernátra, ki elmondja leányának, hogy szerelmese atya, Rónay György volt az, ki még Judit születése előtt gaz módon megfosztotta őt (Bernátot) vagyonától, becsületétől és bérrelt hamis tanuk vallomása alapján több évi fegyházra íteltette. Bernát ezután a fiatal Rónaynak is felfedezi atya bűnét, kire ez az ujság, mint valódi nemes ifjura, oly rettenetes benyomást tesz, hogy saját atya ellen fordul, és midőn nem tudja rávenni a vén bűnöst, hogy Bernátnak visszaadja, a mit tőle elrabolt, örökre otthagyja az atyai házat. Elutazása előtt azonban a község derék lelkésze és Andor jó barátja, Kormos Béla, kísérletet tesznek az öreg házalónál, hogy fogadja el Andor kezé-
hől elvesztett vagyonát és engedné meg leányának, hogy szerelmesét kövesse. Bernát, ki elkeseredettségében Andort ép oly gaznak tartja, mint az öreg Györgyöt, a gyűlölet roppant kitörésével felel az ajánlatra, de közbe lép leánya, ki kijelenti, hogy Andort szereti és követni akarja. Az öreg Bernát erre megátkozza leányát, kikergeti házából és a drága halott utáni gyászt kezdi meg kitagadott leánya után. A csomót itt Rebeka, Bernát felesége vágja ketté, midőn felfedezi fájdalmában örvengő férjének, hogy Judit nem az ő leányuk. A gyermek, kit férje elhurczoltatása után szült, meghalt, és ő helyette egy keresztény napszámos asszony gyermekét (Juditot) fogadta örökbe, mit, mert a gyermeket nagyon megszerette, az évek után a fegyházból kiszabadult férjének soha el nem árult. Ezzel végződik az első kötet.

A második kötetben több jelenettel és alakkal találkozunk, melyek a regény meséjéhez épenséggel nem tartoznak és az elbeszélés folyását inkább vontatottá teszi, semhogy előbbre vinné. A lazán összefüggő fejezetek közt megtaláljuk Andort is Judittal, mint boldog házaspárt. Andornak, ki tetőtől talpig derék, nemes férfi, sikerül szert tenni bizonyítékokra, mik atya bűnösségét és Bernát ártatlanságát napnál világosabban bizonyítják, és pillanatig sem késik atyját kiszolgáltatni, hogy Bernátot rehabilitálja. Az öreg Györgynek azonban van esze, hogy épen akkor ütse meg magát a gutával, mikor az igazság szolgáltatás rá akarja tenni kezét. Bernát ezután elismeri, hogy Andor mintaember. Boldognak érzi magát Judit körében, mert hisz keresztény leány, minélfogva Andorral való házassága ellen épenséggel nem lehet kifogása. A rehabilitált és ismét gazdaggá lett Bernát kitagadott népe egyenjogusítását is megéri, mi teljessé teszi boldogságát. Meghal a saját maga által alapított sinylők

házában, melyet abból a faluszéli házból építtetett, melyben a nyomoruság éveit töltötte.

Mutatványul a regény második kötetéből a következő részletet adjuk:

— «S ha Judit az ön édes gyermeke volna s arra kérné önt, atyját, hogy nála, gyermekénél, töltse életének alkonyát, hogy az ő örömeiben, az ő boldogságában elfelejtse a multnak bánatát s kiengesztelődjék az emberiséggel. mely oly mostohán bánt önnel — Ha Judit erre kéréne önt, mit tenne? — kérde Kormos Béla, szemeit merően az öregre szegezve.

— Ha Judit édes gyermekem volna, — válaszolt komolyan Bernát, — kitépném szivemből, megátkoznám és futnék előle, mert elhagyta őseinek hitét. De jó Istenem megóvott e kintől s megengedte, hogy vén n pjaimon igaz lélekkel örülhessek leányom boldogságának; áldassék érte az ő neve!

— Lássá kedves Reich ur, — mondá Laura, ki eddig néma tanuja volt e szép jelenetnek. — lássa, én tisztelem mindenkinek vallásos meggyőződését, de nézetem az, hogy semmiben sem szabad túlzásba esni s hogy a fanatizmus nem erény. Talán épen a zsidók vallási fanatizmusa szülte elnyomatásukat is, talán épen az ő elkülönítési hajlamuk birta a nem zsidókat arra, hogy válaszfalakat emeljenek köztük és a zsidók között?

— A ki a dolgokat a mostani állásuk szerint fogja fel és itéli meg, könnyen juthat ily nézetre, — vizonzá Bernát. Nézze csak asszonyom, én még szemem világában teljes birtokában vagyok, annyira, a mennyire ép ember is vagyok, mégis botra támaszkodom. De ha megrabolnak szemem világától, ha megbénulnék, botomra leszek utalva s gyámoltalanságomban fel fogom ismerni ez egyetlen támaszomnak nagy becsét. A vallás ily bot a zsidó számára. Elvették mindenét s most azon csodálkoznak, hogy rajongva függ egyetlen támaszán, istenén, akiben rendületlenül bizik. Fanatikusoknak neveznek bennünket. Miért? S ha azok vagyunk, nem ártunk mi azzal senkinek. S ki nevez bennünket azoknak? ki merészli a fanatizmust mint vádat hangoztatni ellenünk? Keresztény társadalmunk elfelejti, hogy mi ket mivel a keresztény fanatizmus, hogy e fanatizmus mint vérfolyam húzódik át a világtörténeten, hogy e fanatizmusnak hány ezer ember, hány munkies, a tudománynak mennyi sok tárháza esett áldozatul. S ez a társadalom vádol bennünket fanatizmussal? Bennünket, a kik nem teszünk egyebet, mint hogy szeretjük istenünket és követjük parancsait? Kacagni kellene e lelketlenség fölött, ha nem volna oly elszomorító. No de megszoktuk mi már azt, hogy erényeinket is bűnül róják fel nekünk, hogy csak hibáinkat látják s meglepedkeznek arról, hogy e hibákat ép azok keltették fel bennünk, a kik most feljogosítva érzik magukat korholásunkra. Oh, mi zsidók szemtelenek, gyávák. követelők, meghunyászkodók vagyunk. Hogy is ne! . . . . Ha nézeteinket, elveinket nyíltan hangoztatjuk és azok megvédése céljából nálunk semmi esetre sem jobb vádlóinkkal szembeszállunk, persze szemtelenek vagyunk. Ha hallgatunk: gyávák. Ha lelkünk az elnyomatás keservében feljajdul s vérig sértett szivünk emberi jogért kiált: követelők vagyunk; ha azonban megváltást a jövőtől remélve, istenünkben bizva, néma megadással viseljük el fájdalmainkat, tűnjük meghurczoltatásunkat; akkor meghunyászkodó szolganép vagyunk, kik

rabszolgáknak születünk. — Oh, ne higgyék, hogy én elfogult vagyok. Tudom én, hogy zsidó testvéreim is csak emberek. hogy vannak bennök emberi hibák, de azt kérdezem, vajjon a nemzsidók csupa angyalok-e s bérbevették-e ők az erények összeségét, hogy vádlót és birot merészelnek velünk szemben játszani egy személyben?»

*
התפלה והאמנה Gebet und Glaube. Ein Beitrag zur Erklärung und Erläuterung des Gottesdienstes und dessen Gebräuche. Verfasst von M. A. Goldstein (siu-meï rabbi.) Budapest 1890 122 oldal. 8 iv.

E hangzatos cím sokat látszik ígérni. Egyrészt azon czél lebegett a szerző előtt, hogy a templom s az ima eredetéről megbízható forrásokat nyújtson az olvasónak, másrészt az egyes imák történetével s azokból merítő tanulságokkal akarta megismertetni a közönséget. Égető szüksége van a zsidóság tudományának ily tendenciájú s tudományos alapra fektetett munkákra, mert a lithurgia története mindeddig mostoha bánásmódban részesült. Hogy szerzőnk e várakozásnak nem felelt meg s munkájával a legegyszerűbb igényeket sem elégíti ki, azt néhány példa eléggé illusztrálja. Mentségére éppen nem szolgálhat azon körülmény, hogy az általa művelt szakba vágó irodalomban teljesen járatlan.

Hetedfél oldalt szentel szerző a templom s az ima történetének. Hogy ily kis kereten belül a feladat nem oldható meg, az bizonyos. Ámde a szerző által nyújtott halovány kép is hamis. Szóta tractatus 33 a) lapjával akarja bizonyítani, hogy az egyén imája csak héber nyelven elmondva bír érvénnyel, míg egy gyülekezet bármely nyelven fohászkozhatik. Az idézett helyen hiába keressük e helyet. Ott Rabbi Jehuda azon nézetének ad kifejezést, hogy arameus nyelven ne végezzék az imát. Ott tehát csak az aram nyelvről van szó. Szóta tract. 32-ik lapján pedig fel vannak sorolva azon imák, melyeket bármely nyelven lehet elmondani közöttök van a Sema és Semone-eszre ima is.

Hogyan viselkedjünk az imaházban? E kérdésre szerző leginkább az Órach-chajimból meríti válaszát. Figyelmét nem lett volna szabad kikerülnie Berachoth 28 b.) helyének, hol el van mondva, hogy a haldokló R. Eliezert kérték tanítványai: Taníts az élet útjára, hogy a túlvilág részesei legyünk, a mire a mester imígy felelt: »Ha imadkoztok, tartsátok szemetek előtt, hogy ki előtt álltok.«

E hézagos és hiányos bevezetés után az egyes imadarabok történetét tárgyalja szerző s levonja mindegyikből a tanulságot. Eme törekvését nagyobb siker koronázza, noha itt is futólagos átpillantás után feltűnő hibákra akadunk. Ama dolgok felsorolásában, melyek a túlvilági életet biztosítják számunkra, péáh traktatában az עין תפלה hiányzik. Lechó dódi ima szerzője nem R. Salomon Gabiról, mint szerző az akrostichonból gyanítja, hanem Salamo Alkabez, ki a XV-ik század végén élt. Gabiról nem 996-ban született

hanem 1020 körül, az sem bizonyos, hogy Malaga volt születése helye.

Az idegen szavak hemzsegnek a hibáktól. מוטפות görögül nem phülantérid, hanem phülaaktéria. Piut nem az ó latin poetikából, hanem a görög poémából származik. Függetlenül a haftórák lajstromát adja szerző, s kimutatja összefüggésüket a hetiszakaszzsal.

E hibák eléggé bizonyítják, hogy szerző művének tudományos becse nincs, házi olvasmányul, vagy iskolai használatra azonban bir némi értékkel.

Budapest

Bihari.

A pesti izr. fiárvaház ünnepe.

Alig van a főváros jótékony intézetei között olyan, mely nagyobb odaadással és több sikerrel teljesítené nemes munkáját, mint a pesti izr. fiárvaház. Száz meg száz volt növendékének társadalmi állása, szép képzettsége és a közbecsülés, melyre szert tett, biznysága annak a szellemnek, mely ott a szülői szeretetet és a dús örökséget pótolni megkísérti. És a növendékek az intézet iránti sui vonzalommal mennek ki az életbe és örömmel térnek födele alá megint.

Ép a napokban, f. 26-án, volt az intézet ilyen meglepő jelenetnek színhelye, melynek melegét emelte az is, hogy a közönség előtt ez alkalommal nyitlak meg az árvaház új lakosztályai

Sternberg Henrik, a nagysurányi cukorgyár részvénytárság budapesti iroda-főnöke az árvaházban esküdtött örök hűséget egy másik árvának, Nuding Anna kisasszonynak, a ki, hogy egygyé lehessen vele, Bécsben a katolikus hitről a zsidó vallásra tért A mostani boldog vőlegény 9 éven át (1872-1881) volt az intézet «fia» és nem tudta elfeledni azt a második édes anyját, a ki, hogy veleszületett gyengeségéből kiépíttesse, három egymásutáni esztendőben Hallba küldötte, s a ki bevégeztetvén vele a kereskedelmi akadémiát, 1881-ben a nagysurányi cukorgyár fővárosi irodájába juttatta, a hol fokról-fokra emelkedve, főnökei meglegedése mellett tölti be az irodafőnök felelősségteljes állását. Mióta az intézet kebeléből kivált, egyetlen alkalmat sem mulasztott el, me'y jöltevéje iránti halája lerovására nyújtott neki módot. Az intézet pártoló tagjainak névsőrában az ő nevére is ráakadunk, és most, hogy elérkezett öröme napja, nem nyugodott, míg ki nem vitte, hogy esküvőjét, — a mi most legelőször történt — az árvaház templomában tarthassa.

Az intézetet fenntartó pesti izr. hitközség nagy érdeklődéssel kísérte az árvaház iránti vonzalomnak eme szép megnyilatkozását. Ott is láttuk az ünneplő közönség között *Wabrmann* Mór orsz.képviselő, hitközségi elnökön és *Kassovits* Rozália intézeti elnökön kívül, *Kobner*, *Brüll*, *Deutsch* Sámuel, *Fleischl*, *Deutsch* Jakab, *Pollak* és *Löwy* árvaházi biz. tagokat, valamint az intézet számos jóakaróját, volt növendékét stb.

Az eskető szertartást végző dr. *Kohn* Sámuel rabbi remekelt a boldog házaspárhoz intézett beszédével, mely tartós benyomást hagyott minden hallgatója lelkében.

Az egyházi aktus után az intézet új helyiségeiben ebédre gyűltek össze az ünneplők. A tágas szép helyiségek *Deutsch Jakab*, az intézet elnöke és *Kassovitz Rozália* elnöknője áldozatkészsége és fáradozásai folytán a városligeti fasorbéli *Deutsch* és *Sonnenfeld-féle* villával adaptiroztatván, lehetővé tették, hogy az intézet 25 árvával többet fogadhat kebelébe. Örömmel konstatalhatta ezt a vendégsereg, melynek soraiban az intézetből kikerültek, honoratior és iparos pályán működők, lateinerek és marsfiak, csaknem teljes számmal voltak jelen. A felköszöntők során kijuttatták az elismerést az intézet jóttevőinek is, így *Deutsch Jakab* *Kassovitz Rozáliára*, *Löwy Mór* az elnökre, az új házaspárra és *Csajági igazgatóra*, a boldog férj pedig özv. *Rózsásinéra*, az intézet igazgatónőjére, kit csak «mamának» szólítanak mindnyájan, emelte poharát.

Hogy mily benyomást visz magával a gyönyörű intézet szemlélője, azt legszebben illusztrálja *Pick Ede* podmaniczky-utcai műlakatos elhatározása. Az épen nem gazdag, derék kézműves, ki az intézet bővítése alkalmával, ott többször megfordult, az összes lakatos munkálatok számláját (500 ft) önként a *a felére szállította le*. Az árvaházban látottak annyira meghatottak, — szólta a derék ember — hogy ha módomban volna, nem ismernék nagyobb örömet annál, mint hogy az intézetet gazdagon megajándékozzam,

A KIHÁZASÍTÓK.

Humoros lengyel-zsidó elbeszélés.

(Folytatás.)

— Még csak egyet kérdezek, ha meggengedi — szólta *Festenburg* ur — jámbor-e kegyel?

— Jámbor-e? azaz hogy, ha őszintén megvalhatom . . .

— Nem — kacagott az öreg.

— Nem bizony.

— Igen jól van. Én is aféle szabadszelleme vagyok — szólta *Festenburg*, — hanem a feleségem — nos — úgy hiszem, ön maga is befogja látni, hogy ha az nem fogja önt mindennap misére s hetenként legalább egyszer gyónásra menni látni — bizony komolyan ön ellen fog dolgozni.

— Már ez kellemetlen kilátás — viszonzá *Valerian*.

— Kellemetlen kilátás! Ha ha ha! — kacagott az öreg — mennél jobban fogja önt az anya kárhóztatni, a leány annál jobban kel majd védelmére. Hogy a feleségem *Victoria* számára aféle imádságosszajú

völegényt tartogat irmagnak — az ön kilátásait diadalal biztatókká teszi.

— Nekem tehát minden áron el kell játszanom a komédiát? — kérdezte a fiatal földbirtokos egy kis gondolkodás után.

— Ha *Victoriát* feleségül akarja venni, akkor minden áron.

— És az ön segítségére számíthatok?

— Minden tekintetben — bizonygatta *Festenburg*, kezeit dörzsölve — roppant mód örülök ennek az egész dolognak; hanem aztán ügyesen csinálja ám, nagyon ügyesen, regényesen kalandszerűen, holdvilág, kötélletra és mandolin mellett.

— Valami kis párbaj is jó lenne a vetélytársammal — vélte *Valerian*.

— Milyen eredeti lenne, ha ön felcsapna valami rablóbanda vezérének — vágta közbe az öreg.

— Az sem volna rossz — válaszolt *Valerian* — megtámadnám az ön kastélyát és elrablanám *Victoria* kisasszonyt.

— Pompás! — kiáltá *Festenburg* — van én nekem egy vörös köpenyem, azt e czélra kölcsön adom önnek.

A kosciolkai hajdani 'starosta-kastély barátságos melegü kis termében a *Festenburg* család reggelinél ült. A falakon köröskörül a régi lengyel dicsőség emlékjelei csüngtek, fegyverzetek, panczélingek, sisakok, megtépett zászlók a *Sobieski* vitézeinek érdekesen formált angyal szárnyai (*Sobieskinak*, *Bécs* megmentőjének, lovasai vállukon nagy, tollból készült szárnyakat hordtak) egy hadverő vezérnek arczképe horogalaku gombos bottal kezében, egy szőke hölgynek képmása lengyel sipkában . . . kék, prémes bársonyban, mely a szóhagyomány szerint az álnok *Demetris* nagyravágyó kedvesét, *Máriát*, ábrázolja.

A kerek asztal mellett, melyen a szamovárr berregett és zengett, *Festenburg* gyakorlati ember léte, meleg de ugyancsak viseltes otthonkában ült s előtte feküdt a nagy *Hiradó*. A kastély urától balról ült a felesége, kicsiny, gömbölyü hirtelen szőke haju, piros arcú asszony, szőrmés posztó házikabátkában s a findzsák megtöltésével foglalkozott; jobbról *Victoria* kisasszony apró fehér kenyérszeletekre vaját kent és e nem regényes foglalkozása daczára is már magán a szép leány ruháján eléggé felismerhető volt a költőies hajlam. A karsu alakhoz olyan fehér kasemir, égszínkék atlaszszal beszegett pikáns szabásu otthonka simul, minő a *Watteau* képein látható, s aminőt *Pompadour* markinő és *Lecouvreur Adrienne*, a szászországi vad *Móritz* szerencsétlen kedvese, viselt. A feleséges szőke haj kék szalag-szorító alól bodros hullámokban omlik le derekán.

Weinreb Löwy a *Festenburgék* mindenese a kiküldött, a nagy zöld kályha előtt szép bundában áll

és kezeit homoritva tartja a kisugárzó meleg utjába.

— A mai hireid kevesetmondók — mormogott a kastély ura.

— Akartam én még valamit elmondani a nagyságos urnak és nagyságos asszonynak — szolt Weinreb látszólag egykedvűen — hanem nem akad a nyelvemre.

— Majd csak eszedbe jut — szol a ház asszonya.

Victoria valami olasz dalt dudolt.

— Ahá, tudom már — kiáltott közbe a mindenes olyan vad lengyel zsidós kiejtéssel, hogy Festenburgné ő nagysága a czukordarabkát, melyet a csipetlőben tartott, a főző edénybe ejtette.

— Ugyancsak rám ijesztett ő kelme.

— Bocsánat, nagyságos asszonyom, most már tudom mit akartam mondani — folytatja a mindenes — Victoria kisasszony olasz nyelvemestert kíván.

— Olasz nyelvemestert? — kérdi az anya.

— Igen bizony — jegyzi meg a kisasszony — szükségem van az olasz nyelvre az éneknél, igen, és főképp a zenénél.

— Tehát én találtam a kisasszony számára nyelvemestert — mondja a mindenes, elnyujtva a szavakat és még több figyelmet szentel a kályha melegének.

— Valószínűleg már élemedettebb ember — vág hirtelen közbe az anya.

— Élemedett — válaszol a zsidó, — de nem öreg.

— Ez baj — mormog az atya.

— Nagyon helyes — kontráz az anya.

A szülők kettőse fölébrerzti a leányban az ellenmondást.

(Folytatása következik.)

Előfizetési felhívás.

Tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetésük október végén lejár, teljes tisztelettel kérjük, méltóztásának előfizetéseiket megújítani, hogy a lap szétküldésében fennakadás ne történjék.

Előfizetési feltételek:

egész évre	8 frt — kr
fél évre	4 frt — »
negyed évre	2 frt — »

Papok, tanítók és községi hivatalnokok:

egész évre	7 frt — kr.
fél évre	3 frt 50 »
negyed évre	1 frt 75 »

Az „Egyenlőség“
szerkesztősége és kiadóhivatala
Budapest, Váczi körút 23. sz.

Hazai hírek.

— **Lakodalom.** A dohányutczai templomban vasárnap, e hó 26-án vezette oltárhoz Pfeifer Leontin kisasszonyt, Pfeifer Ignác urnak, a pesti izr. hitközség nagyérdemű és köztiszteletben álló előjárójának és nejének, szül. Schwab Amáliának, a pesti izr. nőegylet egyik legtevékenyebb tagjának leányát, Trebitsch Ignác ur, a «Phönix» biztosító társulat vezértitkára. A fényesen kivilágított templom színültig megtelt közönséggel, melynek soraiban ott volt a fővárosi zsidóság színe java, a község előjárósága teljes számban, a kereskedővilág leglekintélyesebb képviselői, stb. Az esketési szertartást Friedmann főkántor és Dr. Kohn Sámuel rabbi végezték; — utóbbi szívhez szóló beszédet intézett a jegyespárhoz, melyben a lefolyt hetiszidra azon mondatából indulva ki: «honnan jössz és hová mész?» — emlékeztette az arát családjának, Schwab Oroszlán nevéhez fűződő nagy tradícióra; kiemelte Schwabnak, ay örömanya édesatyjának a pesti zsidó község körüli hervadhatlan érdemeit s felhívta, legyen méltó követője atyjának, ki jellemzilárdsága, s tevékenysége által köztiszteletet vívott ki, s édes anyjának, ki mint atya méltó leánya, első sorában álló a hitközség jótékony helyeinek. A tartalmas beszéd mély benyomást gyakorolt a jelenlevőkre; a szertartást a templomi karnak gyönyörűen előadott éneke méltóan fejezte be. — Délután menyegzői lakomához ült a násznép, melynek sorai közt ott láttuk a Pfeifer-Schwab családhoz közel rokon kapcsolatban álló Löw családot, többi közt dr. Löw Immanuel szegedi főrabbi és nejét. — Felesleges kiemelnünk, hogy szellemes pohárköszöntőkben nem volt hiány. — A községi előjáróság üdvözlő felirattal tisztelte meg az örömapát ünnepe alkalmából, kinek mint hazai zsidóságunk egyik kimagasló alakjának mi is szívből kívánunk szerencsét. B.

— **A budapesti izr. kézmű- és földművelési egylet** Beer Salamon alelnök elnöklete alatt f. hó 22-én választmányi gyűlést tartott, melyen Wabermann Mór országgyűlési képviselő és a pesti izr. hitközség elnöke is jelen volt. Mindenekelőtt az egylet egy tiszteletbeli tagjának a székesfehérvári Wertheim Salamonnak elhunytát jelentették be, a mit a gyűlés megindultán vett tudomásul és elhatározta, hogy a megboldogult özvegyéhez részvétiratot intéz. Majd arról az örvendetes tényről számolt be a titkár, hogy a nagy-kőrösi és székesfehérvári izr. hitközségek, valamint a székesfehérvári Chevra-Kadisab és az érsekújvári nőegylet a rendes tagok sorába léptek, a mi már az egylet által kibocsájtott, s lapunkban is megbeszélte felhívás első eredményének tekinthető. Ehrlich Mózes földbirtokos ajánlatára azután elhatározták, hogy az egylet támogatása végett felirnak a kormányhoz. Következett erre az iménti ünnepek folyamán az egylet céljaira tett adományozások bejelentése, melyeknek összege 850 frt. Ehez

Deutsch Lajos, Kobner Károly és Wahrmann Mór 100-100 frttal; *Neuschloss Emil és Neumann Gyula* pedig 50-50 frttal járultak. A gyűlésen az egyletnek 11 felszabadított növendéke is megjelent ünnepi ruhában. *Kemény Dávid* titkár hozzájuk buzdító beszédet intézett, mire *Uprinsky Mihály* lakatos társai nevében csinos köszönő beszédet mondott. Végül a beérkezett 66 felvételi kérvényt kiadták az illetékes bizottságnak és a m. állami közép ipartanoda 12 növendéke számára ösztöndíjat szavaztak meg és pedig 3-at 120 frtjával, 8-at 60 frtjával és egy 50 frtosat. Ezenkívül a *Strobl*-féle mesteriskola egy növendéke számára 50 frtot utalványoztak.

— **Felekezeti szervezkedésünk lelkes előharczosának,** erényi dr. Ullmann Sándor orsz. képviselőnek, ajánlotta *Friedlieber Ignác* szelnoki rabbi *Leo da Modena* és viszonya a talmudhoz és Kabbalához cz. ép most megjelent értekezését. A 36 oldalra terjedő füzetben *Leo da Modenát*, a 16. század zsidó mozgalmainak egyik elfeledett alakját, ki a Talmudizmus tulságos szigora ellen küzdött, a szerző alapos tanulmányokra, széles olvasottságra való módon, szép, folyékony magyar nyelven mutatja be. Az ajánlást, mint velünk Szolnokról közlik, dr. Ullmann Sándor a következő levélben köszönte meg:

»Főtisztelendő ur!

Leo da Modena czimű értekezésének szives felajánlásáért, fogadja kérem, mélyen érzett hálám kifejezését. A felajánlásban csekély személyem oly jelzővel van ellátva, mely valóban zavarba ejt: Ed-digi működésem még a harczos nevére is alig méltó, annál kevésbbé az előharczoséra Restelkedve bár, de azért mégis hálás köszönettel fogadom felekezetünk jobbainak bátorító elismerését; restelkedve, mert még ki nem érdemeltem; hálásan, mert számtalan támadással, gyanúsítással és félreismeréssel szemben, még az érdemen felüli elismerés is jól esik és bátorításul szolgál a jövőre.

Ilyen értelemben fogadom könyve felajánlását is hálásan; ily értelemben tekintem szives jó indulatát zálogául annak, hogy felekezetünk felvilágosított papjai csekély működésemet méltányolják s azon czélokot, melyek szemem előtt lebegnek, helyeslik.

Fogadja, főtisztelendő ur, kitüntető szívességéért újból köszönetemet!

Kiváló hazafiai tisztelettel maradván

Főtisztelendő ur

alázatos szolgálja

Dr. Ullmann Sándor.

— **Arczképlelezés.** A fővárosi első leánykiházasító egylet f. hó 24-én ünnepség kapcsán leplezte le érdemes alelnökének, *Kobn Károlynak*, életnagyságu arczképét. A megtisztelt alelnököt, kit e kitüntetés hivataloskodásának 25-ik évfordulóján ér., küldöttség hívta

meg, az egylet disztermébe, hol az egész igazgatóság meg a teljes választmány fogadta. A sikerült képről lehullván a lepel, *Spitzer D. H.* választékos szavakkal és lendülettel ecsetelte az ünnepelt azon önzetlen érdemeit, melyeket az egylet felvirágoztatása körül szerzett, mire az elnöknek, *Schwarz Ármin*, bankigazgatónak pompás üdvözlő beszéde következett. Az este megtartott banketten az ünnepelt újabb kitüntetések tárgya volt, s a tosztok során sok elismerő szó jutott az egyletnek is, melyre még alkalmissal visszatérünk.

— **Halálozások.** *Szántó Illés* kecskeméti tanító — mint az odavaló községi tanító testület szomorodott szívvel jelenti — f. hó 24-én életének 61-ik és tanítói működésének 43-ik évében rövid betegség után elhunyt. A tantestület fájalmában a f. hó 26-iki temetés alkalmával az egész város osztozott — *Neumann Ábrahám*, nyitrai köztisztviselőben állott polgár, f. hó 17-én élete 82-ik évében elhunyt. A megboldogultól, kit nagy család gyászol, egy nyitrai lapban dr. *Dávid Gyula*, pozsonyi hitszónok igen melegen emlékszik meg, kiemelve az elhunyt példás erényeit, önzetlen jótékonyágát és nemes lelkét. — A f. hó 19-én történt temetésen a megye részéről, *Crauss* alispán, a megyei főjegyző és a főszolgabíró, a város részéről a tisztviselői kar csak nem hiánytalanul, az önkéntes tűzoltók testületileg, az iskolák in corpore és egy egész sereg testület kiküldöttei voltak jelen. A megboldogulban *Frankl Aurél* hamburgi publiczista nagyatyját vesztette el.

— **Nem az első eset** — így igazítja helyre egy gyalui levél — előző számunk azon hírét, hogy az Ő felségeik 300 aranyforintos ösztöndíjában zsidó részesült. Szivesen registráljuk ezt a velünk közölt másik eset kapcsán, mely szerint *Rosenberg Mór*, a kolozsvári egyetem orvostani hallgatója, ki 4 évvel ezelőtt Kolozsvárt jelesen érettségizett, szintén szerencsés volt a fejedelmi ösztöndíjat egész tanulmányi idejére megnyerni.

— **Az igazság érdekében** *Frank Leo* középiskolai hittanár s a budai hitk. titkára közli velünk, hogy *Goldziher Ignác*ot, kinek életrajzi adatait «zsidó magyar írók és tudósok» cz. rovatunkban előző számszámunkban kezdtük meg, nem *Freudenberg Mózes*, hanem ő vezette be a szentírás és talmud első alap-elemeinek ismeretébe, és megjegyzi, hogy midőn *Freudenberg* a 12 éves *Goldziher* tanítását átvette, akkor ez már akármely talmudanyagot képes volt a hozzátartozó »toszefosz» és »maharsó»-val önállóan megérteni.

— **Kinevezés.** Nyitramegye főispánja — mint nekünk Ny tráról írják — a szeniczi járás orvosává dr. *Grünfeld Zsigmond* orvost nevezte ki. *Szenicz Komlóssy Ferencz* választókerülete.

— **A Majna m. frankfurti orth. hitközségtől** azon megkeresés érkezett hozzánk, hogy a

rabbija, dr. Breuer Salamon, volt pápai főrabbi, által nyitandó jesiva előzőnlésétől óvjuk a magyar talmud tanulókat. Dr. Breuer talmudiskolájában a külföldi hallgatók közül csak olyanok számíthatnak felvételre, akik fentartásukkal az ottani hitrokonoknak nem leendenek terhére s a kiket benyújtott kérvényeik folytán az iskolavezető rabbi a belépésre külön fel fog hívni.

— «**Harakiri**» a ezime annak a kötetnek, melylyel Kabos Ede, az ifjabb írói nemzedék eme sokat ígérő tagja a kritika és közönség figyelmét újabban magára vonta. A lapok dicsérik a modern realiztikus irányu mű tárgyának és feldolgozásának ujságát. Kiemelik erőteljes bőszeru irányát és a hatást, melyet az életből ellesett alakjai minden olvasóra tesznek. Az apróbb genreképek közül különösen az »Éva« ezimen drámává is feldolgozott «Harakiri» magaslik ki. Ez az elbeszélés a kön. yüvéru francia világból, a ködösebb höleselkedőbb, komolyabb értékü művek közé vezet erőteljesen megrajzolt alakjaival, melyek szétörrik az előítéletek bilenseit. A kötet, mely a Singer és Wolfner cég kiadásában jelent meg, mindenesetre öregbíti a fiatal hitrokonunk tehetsége iránti méltánylást.

— «**Hamis gyémántok.**» Hevesi Jozsefnek ez a kedves apró rajzokból és novellákból összeállított kötete német nyelven is megjelent. A fordítást Kohut Adolf telj sitette. A Zürichben megjelent kötetben Kohut Hevesi írói arcképével is kedveskedik a német olvasóknak.

Külföldi hírek.

— *A brüsseli rektor magnificus, Philippson Márton, kinek esetéről egyik előző számunkban adtunk számot, a beiktatása alkalmával kitört diákzavargások lecsillapodása folytán megmarad állásában. A tekintélyes «Vossische Zeitung» e hírt két tudósítással is megerősíti. Az egyik szerint Jan-son Pál Brüssel egyik képviselője beiktatotta meg a zavargó egyetemi hallgatókat, amennyiben a f. hó 18-ára összehívott diákgyűlésen felvilágosította őket, hogy a rendőrség beavatkozását — a mi miatt a rektor magnificus és diákok közti ellentét elmérgesedett — nem Philippson, hanem a jelenvolt rendőrtisztviselő tapintatlansága idézte elő; sőt a rektor magnificusnak a rendőrtisztviselő jelenlétéről nem is volt tudomása. A beszédet a hallgatók tetszéssel fogadták és többen kikelték Buis polgármester, valamint az egyetem gazdasági tanácsa ellen. Végre határozatilag kimondták, hogy a rektornak állásában maradása ellen leiratíljak. Leveszik a napirendről.* — A

másik tudósításban azt olvassuk, hogy a zavargásokat nem a diákság zöme, hanem — mint mi is sejtettük — az ultraradikális és németgyűlölő elem rendezte. Ezt bizonyították a jelszavak is: »À bas le Prussien, à bas l'Allemand, à bas le Berlin.« — A brüsseli «Cronique» nyiltan hirdette is, hogy a demonstrációk a «német tudós»-ok importálása ellen irányultak. A sajnós incidens óta a rektort nagyon sok mostani és volt egyetemi hallgató feliratilag üdvözölte és az előadásokon is sürü tetszészajjal ünneplik. Az sem áll, hogy tanártársai ellenséges indulattal viseltetnének iránta; hiszen az egész tanári testület egyhangulag választotta meg és az egyetemi tanács (conseil d'administration), mely nagyrészt tanárokból áll, elbocsájtatása iránti kérvényét már két ízben utasította vissza. Az idézett lapnak azt írják, hogy Philippson sok más belga főiskola hallgatósa is üdvözölte. — E két tudósítás arra vall, hogy a világgá bocsájtott hírek téves információkon alapultak s hogy a hírneves bonni rabbi tudós fia egészen jól érezheti magát a brüsseli rektor magnificus székében,

— **Orosz világ.** A legújabb értesülések szerint azon Oroszországból kiüzött egyeneket akiket a szomszédos országok, mint nem az ő hatalmuk alá tartozókat, vissza küldöttek: — Sibériába fogják deportálni. Hogy mi az Oroszországból érkezett előbbi hírből-híreket a világgá bocsájtott demetrik daczára is fenntartottuk — jól értesültségünkre vall. És csakugyan a »Moskauer Zeitung« hiteles forrásból azt jelenti, hogy az orosz belügyminiszteriumban már dolgoznak is a törvényjavaslaton, mely a kérdést a fenti értelemben oldaná meg. A számüzöltek, eltekintve a reájuk mérendő 2—3 havi börtönbüntetéstől, közigazgatási uton Tomsk és Tobolsk (nyugot Szibéria) tartományokba fogják utasítani, hogy ott telepedjenek meg. E törvényjavaslat éle nyilván a zsidók ellen fordul, akik ellen az orosz kormány, ugy látszik, valóságos irtó háborút folytat. — Egy most megjelent statisztikai kimutatásból kitünik, hogy Orosz-Lengyelországban 1.154.860 zsidó lakik, kik közül 99.711 Varsóra esik. 1881-ben varsói hitrokonaink száma 150.000-re rugott, a mi mostani számukhoz viszonyítva azt a szinte hihetetlennek látszó tényt bizonyítja, hogy rövid 8 esztendő alatt löbb mint 50.000-rel fogyott a számuk. Ezen körülményre vonatkozólag a »Nowoja Wremja« nak Varsóból a következőket jelentik: »A májusi törvény intézkedései, melyek a nagyobb községekből a zsidót kitiltják, oly roppant félelmet keltettek, hogy alig mulik nap, melyen néhány száz zsidó család nem menekülne idegenbe. Az emigráció különösen Varsóban van növekvő felben. Ugy beszélnek, hogy a lodzi Posnansky- , az emigransok segítyezésére nagyobb alapítványt tett (?) A zsi-

dók kivándorlása Varsóból nem mindig *önkéntes*. Hiszen Varsóban 400-nál több külföldi zsidó család lakik, melyeket a rendőrségnek még maig sem sikerült mind a határon átüzni. Ezen külföldi zsidó családok között számos orvos is van, kik Dorpatban tanultak s ott is promoveállattak. Mikor a kiutasítási rendeletet ezeknek is kézbesítették, azon reményben, hogy ezt visszavonják, a tanácshoz fordultak, de eredménytelenül. Varsóban lakott egy amerikai is, aki vallását mind-egyeddig el tudta titkolni, midőn azonban a napokban leánya elhunyt, s azt a zsidó temetőben temették el, kisült, hogy zsidó és 24 óra alatt túl kellett lennie Oroszország határán. — Jelentik, hogy Winitzában a múlt hó kezdetén egy zsidó, *Weinstein*, alapítványából épült reáliskolát nyitottak meg, a melyet a község rabbja *Pollak* adott át rendeltetésének. A legérdekesebb a dologban az, hogy ebbe a *zsidó pénzen épült iskolába csak 8 zsidót* vettek fel. — *Sebastopolból* is a zsidók kiutasításáról irnak; de azt nem jelölik meg, vajjon a rabbanitákat, avagy a karaitákat értik-e ez alkalommal a »zsidók« alatt. Ha a rabbanitákról van szó, úgy a kiüzetés nem jelentékeny; de ha a karaitákat, akiknek a krimi félszigetnek eme hadi kikötőjében van a főfészük, sujtotta a rendelet, akkor Oroszország megint ezernyi ezer embert tett földönfutóvá. — *Jellemző adatot* közölnek Kiewből. — Egy I. oszt. vasuti kupében utazó zsidót ugyanis letartóztattak és a vasuti irodába vittek, hol 30 olyan *botlított* mérték meztelen testére, hogy a vér sűrűn serkedt ki alóla. A zsidó vélte mindössze az volt, hogy egy orosz tábornokkal volt egy kocsiszakban s a dohányzók számára megjelölt kupében a tábornok tilalma daczára szivarozni mert. — *Pétervárról* irják f. hó 15-iki kelettel, hogy Oroszország több vidéki városában, ahol a rendőrséget a *zsidók kiutasításával* megbízták, ezen rendeletet ujabban azon meghagyás kapcsán vonták vissza, hogy a zsidók még egyelőre addig lakhatnak a városokban, míg ez ügyben a zsidó törvénydönteni fog. A határterületeken azonban a határtól 50 verstnyi szélességben a kiutasítási rendeleteket nem vonták vissza.

— **Oppenheim báró és neje alapítványainak** kamatait — mint Kölnből jelentik — elhalálozásuk évfordulóján f. hó 10-én és 24-én osztották ki. Az egyenként 150,000 márkás alapítványok kamataiban zsidók és keresztények felerészben részesültek. Az odavaló hitközség jutalékának felét, 5500 márkát, a község szegényei között osztotta szét.

— **Ő felsége uralkodásának 40-ik évfordulójára** *Rothschild* Bettina báróné Gaming mezővárosában 40 férfi és nő számára szinylök házát építtetett. A zárkötetel ünnepélyessége a napokban folyt le, melyen az alapítónőn kívül *Festlich* grófnő, *Lippe* gróf kerületi kapitány, több bíró, a polgármester, a községi előljáróság és számos bécsi vendég vett részt.

Az intézet nagy munkatermében ez alkalommal rendezett banketten *Prosch* igazgató mondta az első felköszöntőt a felséges királyi párra, *Winniwarter* lovag járásbíró *Rothschild* bárónőre, az egész környék védangyalára, emelte poharát, és köszönetet mondott a palotáért, melyet az aggkor és szegénység számára emelt, *Lippe* gróf pohárköszöntőjében a jótékony báróné példáját követésre ajánlotta azoknak, kik a sors kegyeltjei, mert ez esetben sok veszély, melyek most szemünk közé vigyorognak, elmúlik tőlük.

— **A párisi zsidó seminárium igazgatójává** — mint onnan értesítenek — Trénel Páris volt grandrabbinjának segédjét, *Lehmann* Józsefet, választották meg.

— **Jubiláris kitüntetés.** *Blumenfeld* dr. egészségügyi tanácsos Osnabrückben (Németország) f. hó 10-én ülte meg orvosi működésének 50-ik évfordulóját. A jubilanst ez alkalomból a német császár a koronarend érdemjelével, a würzburgi egyetem pedig tiszteletbeli orvosi diplomával lepte meg.

— **Egészségügyi tanácsossá** nevezték ki dr. *Herxheimer* Majna m. frankfurti orvos hitrokonunkat.

— **A legöregebb berlini orvos**, dr. *Steinhal* Márton hitrokonunk, f. hó 22-én töltötte be életének 92-ik évét.

— **IV. Frigyes Vilmosról** a «Bär» legutóbbi száma a következő jellemző adomát mondja el: Midőn IV. Frigyes Vilmos király 1840-ben porosz Königsbergbe való utazása alkalmával W. melletti Landsbergbe érkezett, hol a legkeresettebb vendéglős zsidó volt: a városi hatóság egyik tagja avval akart a királynak kedveskedni, hogy számára másutt kerestek lakást. A király erre így válaszolt: «Ott akarok lakni, ahol boldogult atyám is lakott. Nem gondolok arra, hogy a vendéglóst a *keresztény* hitre térítem, de nem is tartok attól, hogy ő engemet a *zsidó* vallás követőjévé tegyen.

— **Sértés-e, a zsidó.** A «Münchener Allgemeine»-nek egy irlandi tárczájában olvassuk, hogy Dublinben egy odavaló dendi egy nagyobb társaságban arra a felkiáltásra ragadtatta el magát, hogy «ki a zsidóval!» Erre a társaságnak egy olasz tagja bottal végig vágott az antiszemita ábrázatán. Törvény ele került a dolog s a bíró ítéletében úgy nyilatkozott, hogy sajnálja, ha Irland külföldi látogatóira büntetést kell mérnie, de lehetetlen elkerülnie. Mérséget, mint némelyek hiszik, csak abban lehetne találni, hogy a a támadó ezen felkiáltás által «zsidó» sértve érezhette magát. *De ez a szó »zsidó«, nem vehető sértésnek; mert a zsidók a földnek egyik legrégebb, legnemesebb és legmunkásabb néptörzse, és senkinek sem kellene azt sértés gyanánt venni, ha őt valaki ezen törzs tagjának nézi.*

— **Tanári kinevezések — Franciaországban.** A nymesi lyceumban a mathezis tanárává *Bernheim*, az orleansi lyceumban a német nyelv tanárává *Weil* L. és a bourgesi lyceumban a történet tanárává *Hauser* nevű hitrokonainkat egyszerre nevezték ki. — Nálunk persze nem hull az áldás ilyen csövestül.

Szerkesztői üzenetek.

Késmark. Hiábavaló az aut. orth. izr. hitközség minden erőlködése, okoskodása. A kultuszminister akárhány ilyen esetben amellelt döntött, hogy a tanító véglegesítettnek tekintendő, ha mindjárt csak próbaévre alkalmazta is a község. A szempontok, mikből az ilyen határozat kiindul, a következők: Szüksége van-e a községnek tanítóra? igen, szüksége van. Meg van-e elégedve eddigi tanítójával? igen, meg van elégedve. Miért akarja hát elküldeni? Valószínűleg azért, mert, ha továbbra is megtartja, akkor eo ipso elfogadta a véglegesítést, ezt pedig nem akarja, hanem felvesz egy új tanítót ismét egy próbaévre, ennek a lefolyása után ismétli a manővert és így tovább, csak hogy kikérülje a törvénykövetelle definitivum kötelezettségét. Még ha szerződést is írt alá a tanító, hogy a definitivumot követelni nem fogja, még akkor is véglegesítettnek tekintetik, mert az állam érvényt akar szerezni törvényeinek és soha sem lesz segítségére a fikus községnek abban, hogy a tanítóval szemben a törvényt kijátssza. Hogy a tanfelügyelő mit sem akart tenni a kötelezettségét hiven teljesített tanítóért, csak azt bizonyítja, hogy a tanfelügyelő nem teljesíti kötelezettségét. Tanácsoljuk a tanítónak, forduljon egyenesen a miniszterhez, itt megtalálja a jogát, sőt jut valami a községnek is, ha más nem, hát egy — orr. A másik kérdésre nézve a következő üzenet szolgál válaszul.

Losonc. Az illető szabályzat egyáltalán nem kapható többé, meg vagyunk azonban győződve, hogy az országos izraelita iroda, (Füüdő-utca 10) hol a szabályzat persze megvan, akár milyen kérdésre szívesen szolgál felvilágosítással.

Budapest. Kezdetben biz fájdalommal és keserőséggel töltötte el az öreg urat, egy darabig kerülte is nagynevű fiát, később azonban beletörődött a megmásíthatlan viszonyokba és a kis keresztény unokát, kit különben a bálványozásig szeret, nem egy sikerült élce tárgyává tette. »Nem is tudom,« szölt egyszer a kis unoka nagyapjához, »nem is tudom, miért kereszteltetted meg engemet apám, holott ő is, nagy apa is, meg mind a nagybácsik és nagynénék zsidók maradtak?« — »Hát én megmondom neked, hogy miért,« szölt mosolyogva a nagyapa; »mert apád hébe-körbe keresztény embernek a fülét akarja megrángatni.« — Nemrég a koszorús író elpanaszolta atyjának, milyen rosszul érzi magát, és elmondta, hogy haza megy és ágyba fekszik. Az öreg ur vigasztalólag szölt: »Nem lesz neked, édes fiam, semmi bajod; mert a mit érted meglehetünk, azzal csak kevés ember dicsekedhetik. — »Hogy érted ezt, édes apám?« kérdező a Csók szerzője. — »Hát csak úgy, kedves fiam, hogy én most ugyis épen a zsinagóga felé tartok, ott majd »Thilim«-et mondalok érted, te pedig szölj ezalatt fiadnak, hogy addig egynehány misét olvastasson érted.«

Az Andrassy-uton. Midőn »cikk«-ét elolvastuk, csak W—r urat akartuk önnök ajánlani; most, hogy a cikkéről írt cikkét is bekülete, D—r urra is felhívják becses figyelmét. Akad önnél munka mindkettőjüknek, ha mindjárt mindegyik megérdemli hírét, hogy t. i. kitűnő — מוהל.

Aradi. »Ha megérted vala a szöveget, nem irsz vala róla badarságot« szölv nyájasan Alcharizi. Ön egész okoskodását a »jod'é chén« (יודעי חן) kitétele alapilja. Nos, egyszerűen nem értelte e kitétele. »Jod'é chén«-t tényleg csak a »kedvességet tudó«, vagyis, az ön magyarázata szerint »illemel ismerő« kitételel lehet fordítani; csak hogy a »chén« (חן) szölv itt nem szölv, hanem két szölvnek a kezdőbetűje. A kitételenek tulajdonképen így kell hangzania: »Jód'é ché ch m ó h n i s z t o r ó h« (יודעי חמה נסתרה) azaz a t i t k o s t u d o m á n y (kabbala) ismerői, a mint megmondhatta volna ezt önnök mindenki, ki a kabbalának, vagy a héber bölcsészetnek küszöbét csak messziről is látta. »Jod'é chén« alatt k a b b a l i s t á t és csak kabbalistát értett az il-

lető szöveg, a mely de hogy tehet róla, hogy ön »gavallér«-t t. i. »az illem ismerőjét« és, tudja Isten, még mi mindent farag belőle. Hja! »Chachómim hizóhoru b'divréchem!«

Zala-Egerszegre. Az illető vers így hangzik:

»Als Adam schließ, ward, um uns zu strafen

Das Weib zur Seite ihm gesetzt.

Oh, hätte Adam nie geschlafen,

Wie ruhig schliefen wir noch jetzt!«

Miskolcz. A magyar rabbiképzőből kikerült rabbik eddig 14 hazai, egy csehországi és egy porosz községben töltöttek be rabbiállásokat. A magyarországi hitközségek ezek, Nagy-Kanizsa, Székesfehérvár, Kecskemét, Győr, Eger, Kaposvár, Nagy-Kikinda, Nagy-Várad, Dunaföldvár, Czegléd, Csurgó, Nagy-Abony, Temesvár (Gyár), Szigetvár. A szemináriumból kerültek ki még a karlsbadi és a königsbergi rabbik. Jövő év február havában az intézet 5 új rabbit avat fel.

Dr. B. urnak, helyben. Alig hihetjük, hogy a különben igen szép cikke lapunknak volt szánva. Tán a címzésben méltóztatott tévedni.

H. L. urnak P—ben. Gratulálunk éleslátásához. Felfedezte az antiszemizmust. Jól teszi, hogy róla rögtön értesített bennünket, hadd tudjuk legalább mi is.

Pályázati hirdetés.

A congressusi határozatok alapján álló nagyváradai izraelita hitközségnek üresedésben levő következő állásokra nyitattik pályázat:

1. A főkántori állásra, melyre zeneileg képzett, énekkar- és orgonakiséret melletti éneklésre és iskolai énektanításra képes baritonhangú kántor pályázhatik. Évi fizetés 1000 frt, 200 frt lakbérátalány és a szokásos mellékjövödelmek.

2. A karvezetői állásra. Pályázótól megkivántatik, hogy a templomi énekkar tanítására kellő képességgel s a zenében megfelelő jártassággal birjon, a magyar nyelvet szóban és írásban birja, és hogy tenorhangú legyen. Évi fizetés 500 forint s a szokásos mellékjövödelmek, de ha az elemi népiskolákban a hittant magyar nyelven előadni képes, külön 200 frt évi fizetésben részesül.

A pályázati kérvények, melyekhez képzett-ség-, eddigi működés-, kor-, családai viszonyok s kifogástalan vallás-erkölcsös előéletet fellüntető bizonyítványok csatolandók, f. évi november 30-ig alulírt elnökhöz küldendők be.

Próba-énekre csak erre meghívottak bocsátatnak s az utiköltségek csak a megválasztottak térítetnek meg.

Nagyvárad, 1890. október 19-én.

Adler Ignác
elnök.

Váradai Mór
jegyző.